

UMUMTA'LIM MAKTABLARIDA TASVIRIY SAN'AT FANINING O'RNI VA AHAMIYATI

Satimova Nasibaxon

Farg'ona viloyati Dang'ara tumani

XTB tasarrufidagi 7-maktab tasviriy san'at fani o'qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada umumta'lim maktablarida tasviriy san'at fanining o'quvchilar dunyoqarashini shakllantirishdagi o'rni va ahamiyati xususida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: tasviriy san'at fani, rangshunoslik, perspektiva, kompazitsiya, amaliy me'morchilik

Umumiy o'rta ta'lim maktablarida tasviriy san'at o'quv predmetining maqsadi barkamol, komil insonni uning badiiy madaniyatini shakllantirishga qaratiladi.

Tasviriy san'at o'quv predmeti har har bir inson uchun zarur bo'lgan badiiy madaniyatga doir elementar bilim va malakalar beradi. Chunki har bir o'quvchi kelajakda qaysi sohada ishlashidan qat'iy nazar u ishdan tashqari vaqtlarida dam olishi, hordiq chiqarishi, ish vaqtida sarflangan quvvatini tiklashi kerak boladi. Bunga u yuksak badiiy saviyada ishlangan san'at asarlari bilan muzey, ko'rgazmalar va boshqa joylarda tanishish, ularni idrok etish, ulardan zavqlanish orqali erishadi. O'quvchilar o'zlarining kelajak hayotlarida ma'lum miqdorda rasm ishlashlariga to'g'ri keladi.

Maktabda tasviriy san'at mashg'ulotlarining vazifalari haqida to'xtalganda ularni shartli ravishda ikki qismga bolish mumkin.

1. Tasviriy san'at darslarining o'ziga xos, maxsus vazifalari hisoblanib ular: borliqdagi va san'atdagi go'zalliklarni ko'ra bilish, idrok etish, tushinish va qadrlashga o'rgatish; estetik va badiiy didni o'stirish; bolalar badiiy fikr doirasini kengaytirish; badiiy ijodiy qobiliyat va fantaziyani rivojlantirish; tasviriy san'atning nazariy asoslari (yorug', soya, rangshunoslik, perspektiva, kompazitsiya) bilan tanishtirish; rasm ishlash, haykal yasash, badiiy qurishyasash yuzasidan elementlar, malakalar hosil qilish; kuzatuvchanlik, ko'rish xotirasi, chamalash qobiliyati, fazoviy va obrazli tasavvurlarini, abstrakt va mantiqiy tafakkurni rivojlantirish; tasviriy, amaliy me'morchilik san'at asarlarini tushungan holda o'qiy olishga o'rgatish; san'atga nisbatan qiziqish uyg'otish uni qadrlashga, sevishtirishga o'rgatish.

2. Tasviriy san'at darslarining qo'shimcha vazifalari, ular; borliqni, hayotni bilishga ko'maklashish; milliy g'urur va milliy istiqloq mafkurasini amalga oshirish; bolalarga axloqiy (vatanparvarlik, baynalminnal); mehnat, jismoniy tarbiyani amalga oshirish; bolalarni turli kasb va hunarga yo'llash.

Tasviriy san’at o’quv predmetining maqsadi va vazifalari haqida to’xtalganda yana shuni qayd qilish lozimki, u maktabda o’qitiladigan deyarli barcha o’quv predmetlari bilan bog’lanadi va ular yuzasidan materiallarni o’zlashtirishga samarali ta’sir korsatadi. Ayniqsa u o’qish, adabiyot, geografiya, tabiatshunoslik, biologiya, tarix, matematika, mehnat darslarida alohida ahamiyat kasb etadi. Tasviriy san’at, hattoki, jismoniy tarbiya, kimyo, musiqa darslari uchun ham foydalidir. Shuni ham qayd qilish lozimki, tasviriy san’at estetik tarbiyani amalga oshirishga qaratilgan bo’lsada u axloqiy, mehnat, ekologik, jismoniy tarbiya darslari samaradorligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Maktabda tasviriy san’at estetik tarbiyani amalga oshirishga yonaltirilgan asosiy o’quv predmeti hisoblanib, u quyidagi yonalishlarda amalga oshiriladi:

O’quvchilarning tabiat, sanat va hayotdagi go’zalliklarni idrok etishga o’rgatish:

O’quvchilarning estetik didini tarbiyalash, go’zallikni baholay olish qobiliyati, haqiqiy go’zallikni xunuk voqea va narsalardan farqlay bilishga o’rgatish;

Shaxsning tasviriy-ijodiy faoliyatida o’zini ko’rsata bilishga, hatti-harakatini qo’llabquvvatlash va hayotga go’zallik kiritish malakalarini o’stirish:

Bolalarning badiiy fikr doirasini kengaytirish va boshqalar.

Tasviriy sanat oquv predmetining muhim vazifalaridan biri u bolalarda kuzatuvchanlikni o’stirish, borliqni ko’ra bilish, qolaversa shu orqali xotirani rivijlantirish hisoblanadi. Ma’lumki, odamzod tevarak-atrofdan olayotgan axborotlarning deyarli 90% dan ortig’ini ko’z orqali oladi, qolgan 10% ni quloq, burun, og’iz v.b. a’zolar orqali o’zlashtiradi. Bundan ko’rinib turibdiki, kishilar faoliyatida ko’z va xotirani rivojlantirish nihoyatda katta ahamiyat kasb etadi. Bu sifatlar bolalar tomonidan borliqni idrok etish mashg’ulotlarida, shuningdek, naturadan tasvirlash, san’atshunoslik asoslari mashg’ulotlarida alohida ahamiyatlidir. Bunday darslarda o’quvchilar narsalar va hodisalarning tuzilishi, shakli, rangi, o’lchovlari, fazoviy joylashishi, harakat go’zalligini kuzatadilar hamda ularni o’z xotiralarida saqlab qolishga harakat qiladilar.

Kuzatuvchanlikni mohiyati shundaki, bunda bolalar narsa va hodisalar haqida keng va chuqur tasavvurga ega bo’ladilar. Masalan, kuzatuvchanligi rivojlanmagan kishilar gulni kuzatar ekanlar, unga nisbatan yuzaki yondoshadilar, ya’ni gul bandi, guli, yaproqlari, gul rangiga o’z e’tiborlarini qaratadilar.

Kuzatuvchanligi rivojlangan kishilar esa gullarning gul bandi, guli, yap-roqlari va boshqalarning o’lchovlari, o’lchov nisbatlari, har bir qismning rangi, yaproq va gulbarglarning joylashuvini bir ko’rishdayoq eslab qoladilar. Bolalarning kuzatuvchanligi va sinchkovligi, o’z o’rnida narsalar haqidagi ma’lumotlarni xotirada yaxshi saqlanib qolishga ta’sir ko’rsatadi. Shuning uchun ham xotirani ayniqsa, ko’z xotirasini rivojlantirishda tasviriy san’at o’quv predmetining qanchalik ahamiyatli ekanligi oydinlashadi.

Tasviriy san’at darslarining eng muhim vazifalaridan biri tasviriy, amaliy va me’morchilik san’atlari asarlarini o’qishga o’rgatishdir. Tasviriy san’at asarlari ertak, hikoya, doston, roman kabi ma’lum bir mazmunni aks ettiradi. Biroq uni kitob o’qigandek oqib bo’lmaydi. Tasviriy san’at asarlarini o’ziga xos tili bor. Ularni bilgan kishilargina o’qiy oladilar.

Xususan rassomlar, chiziqlar, ranglar, o’lchovlar, kompozitsiya, proporsiya, ritm, simmetriya shakl kabi ifodalilik vositalari yordamida asar mazmunini ochib beradilar.

Tasviriy san’at o’quv predmeti yoshlarning estetik tarbiyasida ahamiyatli bolibgina qolmay balki, axloqiy tarbiyada ham salmoqli o’rinni egallaydi. Ayniqsa, tasviriy san’at darslari yoshlarda milliy istiqlol mafkurasini shakllantirishda, vatanparvarlik va baynalbinnal tarbiyada, do’stlik va o’zaro yordam g’oyalarini tashkil toptirishda katta kuchga ega. Maktab tasviriy san’at dasturiga nazar solar ekanmiz unda Vatanimizning buyuk o’tmishi, vatandoshlarimizning mustaqillik uchun olib borgan kurashlari, O’zbekistonning nafosatga to’la tabiati, xalqlar do’stligi g’oyalarini ifoda etuvchi tasviriy san’at asarlari bilan tolib toshganligining shohidi bo’lamiz.

Masalan ona tuproq uchun kurash olib borgan, Amir Temur, Jaloliddin Manguberdi, Spitamen, Muqanna kabi buyuk vatandoshlarimiz hayoti va obrazlarini, O’zbekistonning rango-rang go’zal manzaralarini, o’zbek xalqining Respublikamizda yashayotgan boshqa millat vakillari bilan tinch-totuv mehnat qilayotganligini tasvirlovchi tasviriy san’at asarlari mavjud. Ularni o’rganish jarayonida bolalar san’atning qonun va qoidalari bilan tanishadilar, yuqorida qayd qilingan mazmunda rasmlar ishlaydilar.

Xulosa o’rnida aytish mumkinki, inson uchun zarur bilimlar miqyosi tobora kengayib borayotgan hozirgi sharoitda muayyan faktlar yig’indisini o’zlashtirish bilan cheklanib bo’lmaydi. Shuning uchun o’quvchilarga oz bilimlarini mustaqil ravishda toldirib va boyitib borishni, o’zining diqqat-e’tiborini ilmiy va siyosiy axborotlarning eng muhimlariga qaratishni o’rgatish kerak. Bu vazifa o’quvchilarning tasviriy san’at darslar ini ta’lim-tarbiya jarayoni bilan uzviy bog’liq holda kengaytirish va rivojlantirishni taqozo etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. B.Z. Azimova “Natyurmort tuzish va tasvirlash metodikasi”Toshkent –Oqituvchi-1984.
2. B.Z.Azimova ,R.Rajabov,S.F.Abdirasulov,Tasviriy sanatga oid atamalarning izohli lugati.Toshkent -1994.
3. S. Abdiraulov Tasviriy sanat atamalari. Toshkent- 2003
4. X.Egamov.Boyog’lar bilan ishlash. –Toshkent . “Oqituvchi”1981.
5. R.Hasanov.”Maktabda tasviriy sanat oqitish metodikasi”Toshkent.-“Fan”.2004.
6. www.aexiv.uz